

Paulus

<i>Nieuws, nieuws!</i> — VOORWOORD	3
<i>Zinvol zaaien</i> — PASTORAAL	4
<i>Charles bij Antonius</i> — EUCHARISTIE	6
<i>Mysteriën op ooghoogte</i> — TENTOONSTELLING	8
<i>Zie jij wat ik zie?</i> — EVENEMENTEN	11
<i>Duizelingwekkend</i> — REPORTAGE	12
<i>Moeder en God</i> — PAROCHIE	13
<i>Celloschemering</i> — EVENEMENTEN	15
<i>Ergens onderweg</i> — REPORTAGE	16
<i>Luisterend oor</i> — PAROCHIE	19
<i>Zomerklanken</i> — MUZIEK	21
<i>De haringgraaf</i> — PATRIMONIUM	22
<i>In goede handen</i> — EVENEMENTEN	27
<i>Agenda</i>	30

NIEUWS, NIEUWS!

Rond de eeuwwisseling ontrolde zich elke dag hetzelfde tafereel op de redactievloer. De hoofdredacteur die, kort voor de lunchpauze, met onheilspellende blik én kordate stap over de redactievloer dreunde om de schaarse journalisten aan te manen zijn nieuwshonger en die van de lezers te stillen. Met écht nieuws. Diepgravende reportages, achtergrondverhalen, sfeerstukjes, pittige interviews...allemaal goed en wel, maar hij moest 'nieuws, nieuws, nieuws' hebben.

Wel beste lezer, niet die van De Tijd maar van het bijna net zo hoog aangeschreven Paullus, nieuws krijgt u en zal u blijven krijgen. Niet alleen via de sociale media of onze nieuwsbrief, ook via uw geliefkoosde magazine. Wat dacht u van de spraakmakende tentoonstelling in Het Noordbrabants Museum van 's Hertogenbosch met 'onze' 15 Mysteriën die op de Vlaamse feestdag van start ging en nog loopt tot einde oktober. Conservator Floris van Alebeek vertelt er alles over in Mysteriën op ooghoogte en na de vakantie tijdens een lezing in Sint-Paulus.

Nog meer nieuws? Wel, ondanks de ingrijpende restauratie, blijft Paulus enthousiast meewerken aan grote evenementen als 'Nacht van de Kerken' (Cellochemering) en 'Open Monumentendag'. Geen haan die daar naar kraait, zal u zeggen? Vergeet het maar. Onze 'koekeloerenaan' werd grondig onder handen genomen en voor hij opnieuw hoge toppen scheert, kunt u hem uitvoerig bewonderen op begane grond. Die haan krijgt trouwens een missie mee, een windhaan met inhoud als het ware (*In goede handen*).

Dat we op 15 augustus moederkesdag vieren is geen nieuws, zal u zeggen en u heeft gelijk, maar toch niet helemaal. Want de viering van deze hoogdag – die in Antwerpen niet moet onderdoen voor Kerstmis of

Pasen – vindt uitzonderlijk plaats in de kerk van Sint-Antonius van Padua, een kerk met een bijzonder verhaal, een kerk die zich bekommert over wie het moeilijk heeft. En kansarme mensen draagt Maria, waar het die dag toch om draait, altijd een warm hart toe (*Charles bij Antonius*).

Maar een magazine is geen krant durven wij stellig te beweren. Dus nieuws ja, maar een lezer leeft niet van scoops alleen. Daarom verdienen ook interviews, reportages en onderzoekswerk hun plek in Paullus en op dat vlak wordt u nog maar eens verwend. Mooie foto's illustreren reportages over de spraakmakende werfconcerten (Duizelingwekkend) en over de belevenissen van de Sint-Paulusvrienden hier te lande of elders in Europa (*Ergens onderweg*).

Interviews dan. Het nieuws over de komst van Naveen, een Indiase dominicaan die in het Antwerps klooster Joe aflost, was u al ter ore gekomen. Wij gingen praten met deze vrome broeder (Moeder en God). Dat deden we ook met de havenaalmoezeniers naar aanleiding van Sea Sunday en de oecumenische dienst (Luisterend oor). De reeks 'Grafmonumenten' meet zich stilaan soapallures aan, maar ze graaft véél dieper en heeft dus een hoger eeuwigheidsgehalte (De haringgraaf).

Guido Meeussen
hoofdredacteur

ZINVOL ZAAIEN

In Europa is de afgelopen jaren vastgesteld dat vroege hittegolven vaak leiden tot een vroegere oogst. En we zijn nu eenmaal zo geprogrammeerd dat wij altijd denken aan oogst, vruchten, resultaten, winst... Jezus redeneert anders. Laten we eens kijken naar de gelijkenis van de zaaier, die de Bijbel ons deze zomer ter overweging aanreikt.

De zaaier van het evangelie is geen Vlaming. Geen Vlaamse mier... Vanuit het oogpunt van rendabiliteit bestaat er geen slechtere investeerder dan de zaaier uit het evangelie. Hij maakt geen enkel onderscheid tussen de verschillende soorten grond. Hij zaait in alle windrichtingen, zonder aandacht te schenken aan het mogelijke resultaat, zonder naar de efficiëntie te kijken, zonder eraan te denken de beste, de meest rendabele, de vruchtbaarste grond uit te kiezen! Hij strooit overal graan uit, zonder angst het te verspillen. Het kan hem niet schelen op welke grond het terechtkomt...

Maar is dat niet precies Gods houding tegenover ons? Hij gééft, onvoorwaardelijk, tegen alles in, zonder rekening te houden met onze verdiensten, zonder mensen in categorieën onder te brengen... Ja, Jezus, door de Vader gezonden, is in de wereld gekomen om Zijn woord te zaaien. En hij zaait het overal, want hij wil dat dit woord alle harten bereikt.

Laten we toegeven dat de manier waarop deze zaaier te werk gaat, ver van de onze afstaat. Wat is er immers menselijker dan vóór het zaaien al aan de oogst te denken? Zonder daarom alles te willen berekenen, is het toch begrijpelijk dat we meer vertrouwen schenken aan wie ons steunt? Dat we houden van wie ook van ons houdt? Dat we zorg dragen voor wie ons dankbaar is? Want we willen allemaal delen in de oogst: een beetje genegenheid, een beetje erkenning. Maar God is een zaaier! Hij is louter gave!

Geven zonder vragen

En dat is wat ook wij, op onze eigen schaal, geroepen zijn te worden. Het komt erop aan te leven volgens de mateloosheid van de zaaier uit de parabel! Want zaaier zijn is niet hetzelfde als maaier zijn. Zaaien betekent fundamenteel: in de ander, zaadjes van liefde en vertrouwen leggen. En hopen dat ze vanzelf hun weg vinden. Het is geven zonder een wederdienst te verwachten.

Daarom beschrijft Jezus, wanneer hij de parabel uitlegt, verschillende soorten grond. Niet om ons in categorieën onder te brengen: vruchtbaar of onvruchtbaar, deugdzame of slechte mensen. De verschillende soorten grond zijn er niet om ons te verdelen. Ze zijn er om weerklank te geven aan ons verdeelde hart. Laten we dan naar onze verdeelde harten kijken. Het zijn akkers, met hun vruchtbare grond en hun schaduwzones.

Ook al verlangen we naar meer innerlijke eenheid, toch dragen we allemaal die verschillende percelen in ons: vruchtbare grond en dorre aarde. Voor sommigen zijn die dorre plekken een rouwproces dat nog niet voltooid is, gekwetste levensverhalen waarop het onmogelijk lijkt ooit nog een nieuw project te zien opbloeien.

Die verlaten gronden zijn misschien ook verhalen die telkens opnieuw naar boven komen: een verleden dat we maar blijven herkauwen. Bij anderen is de tuin van hun hart vol slecht omgeploegde voren, knopen en angsten, neuroses en struikelstenen, vol 'ik had moeten...' waarover elke hoop struikelt. Sommigen dragen misschien braakliggende gronden in zich, projecten die vervlogen zijn nog voor ze konden groeien. Hun moed wordt ondermijnd door de herinnering aan levens die uitdoofden nog voor ze konden ontluiken.

Diep in ons hart kunnen we ook gronden aantreffen die de tand des tijds niet doorstaan. Gronden die te veel aan de zon zijn blootgesteld... Het enthousiasme van één ogenblik blijkt niet in staat de beproeving te doorstaan! Door de wisselvalligheden van het leven heeft de persoonlijke grond van sommigen misschien iets van zijn oorspronkelijke rijkdom en enthousiasme verloren. Levenservaringen hebben hen voorzichtiger en wantrouwig gemaakt. Op sommige plekken in hun hart groeien doornstruiken, alsof die hen moeten beschermen. Bij weer anderen ten slotte is de grond droger en rotsachtiger geworden... een plek waar niets goeds meer lijkt te kunnen groeien.

'Goede' grond

En toch — en dat is de buitengewone boodschap van deze parabel — zal er altijd, werkelijk altijd, diep in de mens een stukje 'goede grond' zijn dat bezaaid kan worden, wat onze ervaring ons ook zegt. Het evangelie komt ons vertellen dat er diep in ieder mens altijd een plek is waar de aarde haar oorspronkelijke frisheid heeft bewaard. Het is Gods akker, diep in ons gegrift. Ook al lijkt de oogst in ons leven soms ver weg, toch kunnen we werkelijk een nieuwe vruchtbaarheid ontdekken. Want God behoudt zich altijd een klein 'recht van doorgang' voor... door de akker van ons hart, om er vertrouwen te komen zaaien!

Nu het nieuwe pastorale jaar nadert, laten we meer nadenken over wat we dit jaar zullen zaaien dan over wat we zullen oogsten. De tijd van de mensen is niet de tijd van God!

Didier Croonenberghs o.p.
pastoor van de Sint-Paulusparochie

'De Zaaier' van Van Gogh, Van Gogh Museum, Amsterdam

Orkestmis voor Maria's Tenhemelopneming

CHARLES BIJ ANTONIUS

Op 15 augustus is het weer zover: moederkesdag. Het feest van O.-L.-Vrouw Tenhemelopneming vieren we traditioneel met muziek van Charles Gounod. Net als met Pinksteren is onze gastheer de parochie van Sint-Antonius van Padua.

Dat de restauratie grote orkestmissen in onze kerk voorlopig onmogelijk maakt, weet je intussen. Maar je weet intussen eveneens dat dit ons er niet van weerhoudt de traditie in ere te houden en dat lukt aardig dankzij de gastvrijheid van andere parochies. Net als voor de pinksterviering, biedt de kerk van Sint-Antonius aan de Paardenmarkt ons opnieuw onderdak, waarvoor dank.

Nog een traditie is dat we op deze hoogdag de gelovigen verblijden met de *Messe Solennelle* van Charles Gounod (1818-1893). Het oratoriumkoor deChorale en het orkest La Passione staan onder leiding van Paul Dinneweth. De solisten An De Ridder (sopraan), Timothy Veryser (tenor) en Charles Dekeyser (bas) - dat rijmt - worden begeleid door onze titularis-organist Bart Rodyns.

Voluit heet dit werk *Messe Solennelle en l'honneur de Sainte Cécile* in sol-groot (G-groot). Het is het bekendste religieuze werk van Gounod. Hij componeerde het op 37-jarige leeftijd. De mis valt op door haar uitgesproken rijke orkestbegeleiding. De Ceciliamis beleefde haar première in de Saint-Eustachekerk in Parijs op 22 november 1855, de naamdag van de heilige Cecilia.

Neogotische kerk

Deze prachtige muziek zal dus weerklinken in de kerk van Sint-Antonius van Padua. Al zowat 115 jaar beheerst deze kerk het uitzicht van de Paardenmarkt, met haar slanke, 78-meter hoge toren en markante geelgekleurde bakstenen gevel. In 2015 werden de daken, gevels en glas-in-loodramen van de kerk gerenoveerd. Na de ingrijpende heraanleg van de historische Paardenmarkt, zal de kerk nog meer schitteren en haar rol als rustpunt en plek van verstillig nog uitdrukkelijker kunnen opnemen.

Jean-Pierre Bilmeyer bouwde de kerk tussen 1907 en 1910. Hij veranderde het ontwerp voor een centraalbouw van architect Louis Baeckelmans naar een basilicale kruiskerk. Enkel het gevelfront en de toren grijpen terug naar het ontwerp van Baeckelmans.

Dit prachtige voorbeeld van neogotische architectuur vervangt een voormalige, veel kleinere kloosterkerk die, eind 16de, begin 17de eeuw, op deze plaats door de kapucijnen werd gebouwd, toen west-oost georiënteerd zoals de traditie het wilde. Om het grote aantal kerkgangers te kunnen opvangen was men verplicht de oude kapucijnenkerk af te breken (1908) en de nieuwe zuid – noord te oriënteren.

De devotiekapel links van de hoofdingang telt dagelijks heel wat bezoekers. Binnen valt de kerk op door haar ruimtelijkheid en de warme lichtinval via de indrukwekkende glas-in-loodramen. Het interieur is rijkelijk versierd met neogotisch meubilair en kunstwerken die de devotie tot Sint-Antonius van Padua – de patroonheilige van de verloren voorwerpen – eer aan doen.

Uit de afgebroken kerk komt onder meer werk van Erasmus II Quellinus, Jan Boeckhorst, Jacob Jordaens, Jan Cosiers, Antoon Van Dyck, Gerard Segers en het atelier van Rubens. Volgens sommigen hangt er ook een echte Rubens bij. Uit de begin 19de eeuw gesloopte Sint-Walburgiskerk komt het kostbare houten beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Goed Succes uit 1604, een marmeren Verrezen Heer van Alex Schobbens en een Mater Dolorosa van Artus Quellinus II. Recenter werk voor de huidige kerk vervolledigt het patrimonium.

De winterkapel is de thuis van een kleine, maar warme rooms-katholieke gemeenschap met deken Ronald Sleds als pastoor en paters Francis o.p. en Justin o.p. als voorgangers, aangevuld door enkele gemandateerde leken. De kerk is echter meer dan alleen een historisch monument; ze biedt ruimte aan diverse gemeenschappen. Vandaag zijn dat een Eritrese christelijke gemeenschap en een Koreaanse protestantse gemeenschap wat de kerk een uniek, inclusief karakter geeft. Kenners roemen de kerk voor haar akoestische kwaliteiten.

De vroegere pastorie en een deel van de winterkapel vormen een veilige en barmhartige plek voor honderden hulpvragers die door de mazen van het opvangnet van onze welvaartsstaat vallen. De vrijwilligers van het Onthaal Sint-Antonius doen vandaag wat vader Franciscus meer dan 800 jaar geleden al deed. Voeding en kleding verdelen is de liefde van God voor mensen in nood in praktijk brengen.

Praktisch

De viering start om 10u30 stipt. Het is een ruime kerk, maar we raden aan op tijd te komen want reserveren kan niet. Je vindt de kerk van Sint-Antonius van Padua aan de Paardenmarkt 107-109. Ze ligt op minder dan een kilometer van Sint-Paulus; bus 17 stopt er, aan de Italiëlei (op 150m) passeren verschillende tramlijnen.

Leo Vereecken en Guido Meeussen

Sint-Paulus in Den Bosch

MYSTERIËN OP OOGHOOGTE

Op een ochtend in april 2025 vertelde onze directeur, Jacqueline Grandjean, over een bezoek aan de Sint-Pauluskerk in Antwerpen. Vanwege de grootschalige restauratie waren de vijftien Mystериëи van de rozenkrans tijdelijk uit hun vertrouwde omgeving gehaald en opgeslagen.

Bij het horen van de naam Sint-Pauluskerk gingen bij mij direct alle lichten op groen. Ik kende de Mystериëиcyclus en de historische band tussen de Sint-Pauluskerk en 's-Hertogenbosch en ik zag direct de mogelijkheden voor een tentoonstelling. Na maanden van overleg met de Sint-Pauluskerk en de Vlaamse Topstukkenraad volgde het verlossende nieuws: de schilderijen mochten tijdelijk naar Het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch komen.

Groots in het kleine

In Het Noordbrabants Museum slaan we vaak een brug tussen het specifieke en het universele, tussen Brabant en de wereld en, in dit geval, tussen een 17de-eeuwse schilderijencyclus en iets dat van alle tijden is. Kinderen die schelpen op het strand rapen of een gladde steen bewaren die prettig in de hand ligt. Volwassenen die in opperste concentratie in de kantlijn krabbelen tijdens een vergadering, een ring om hun vinger draaien of spelen met een kettinkje. Het zijn kleine, halfbewuste handelingen. Toch schuilt er iets geruststellends in herhaling en tast. Door iets vast te houden, ordenen we onze gedachten, vinden we concentratie of brengen we onszelf tot rust. Dat is precies de kracht van kralensnoeren: kleine voorwerpen die grote houvast bieden.

Over 'groot' gesproken: de vijftien Mystериëи van de rozenkrans uit de Antwerpse Sint-Pauluskerk vormen het hart van de tentoonstelling. Zij zijn de grootse verbeelding van het kleine en fysieke proces van het bidden van de rozenkrans. Al ruim vier eeuwen hangen deze monumentale schilderijen hoog boven de biechtstoelen in de noorderzijbeuk van de kerk. Nu zijn ze voor het eerst samen op ooghoogte te zien.

Ex situ

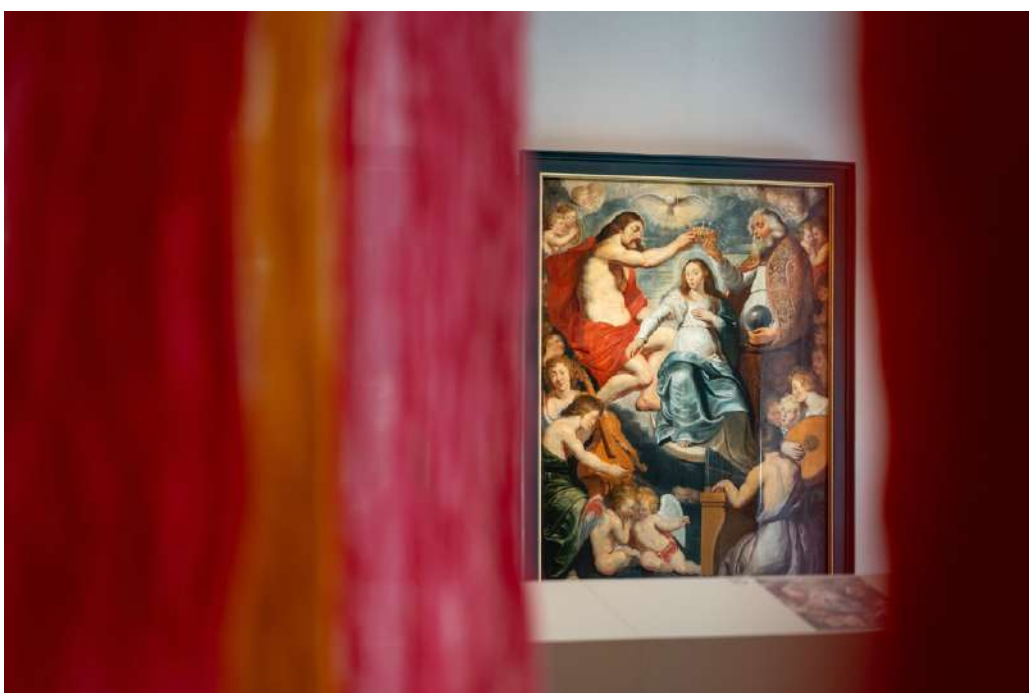
Om de schilderijen te begrijpen beginnen we in de tentoonstelling bij de plek waarvoor ze zijn gemaakt. Drie kunstwerken voeren ons stap voor stap naar de Sint-Pauluskerk: eerst verschijnt de gevel van de Pauluskerk in de skyline van het 17de-eeuwse Antwerpen, vervolgens zien wij de kerk als het middelpunt van het dominicanenklooster en ten slotte betreden we het kerkinterieur in dezelfde eeuw, waar de mysteriënreeks in haar oorspronkelijke toestand te zien is.

Om het ritme van de vijftien Mysteriën - verdeeld in drie groepen van vijf: de blijde, droeve en glorieuze mysteriën - niet te doorbreken, tonen we in de eerste drie zalen telkens vijf schilderijen, met behoud van de oorspronkelijke leesrichting. Het kleurenpalet van de tentoonstelling is gebaseerd op de zachte lichtinval in de Sint-Pauluskerk en bestaat uit drie pasteltinten en een warme houtkleur, als verwijzing naar de lambrisering en biechtstoelen die de mysteriëncyclus al eeuwen begeleiden in de kerk.

Van alle tijden

In de tentoonstelling is het gesprek tussen oud en nieuw van groot belang. Daarom hebben we gekozen voor hedendaagse kunstenaars en kunstwerken die de mysteriëncyclus aanvullen en uitdagen. Maria Roosen geeft met geblazen en gespiegelde glazen kralen in de vorm van groenten haar interpretatie van de hortus conclusus, het besloten hofje waarin Maria en het Christuskind vaak samen worden afgebeeld. Mona Hatoum transformeert een traditioneel islamitisch kralensnoer door het uit te vergroten en in brons te gieten, tot zware kanonskogels, waardoor de sculptuur associaties met geweld oproept. Cecilia Vicuña grijpt terug op de quipu, de geknoopte taal uit de Andes.

Vanuit de gedachte dat kleine voorwerpen grote houvast kunnen bieden, verbreedt de tentoonstelling zich tegen het einde. Aan een tafel met persoonlijke verhalen en in de audiotour ontmoet de bezoeker mensen die ieder op hun eigen manier vertellen over de betekenis van kralensnoeren en andere tastbare rituelen. Hun verhalen maken duidelijk dat deze thematiek zich niet beperkt tot één religie, één cultuur of één tijdstip. Overal en altijd zoeken mensen naar voelbare vormen van houvast.

Bisdom in ballingschap

Twaalf jaar na het opleveren van de mysteriënreeks, in 1629, werd 's-Hertogenbosch veroverd door de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Niet alleen de troepen verlaten de stad, ook de geestelijkheid werd gedwongen uit te wijken. Onderaan de grote kaart van Claes Janszoon Visscher (te zien in de tentoonstelling) is de uittocht van de verslagen stedelingen verbeeld als een immense stoet. Daaronder bevinden zich “Een groot getal wagens met Huysraet kerckelycke ornamenten en Beelden”.

Op verzoek van bisschop Michael Ophovius werden de kostbaarheden van de Sint-Janskathedraal overgebracht naar de Sint-Pauluskerk in Antwerpen. Ophovius had zich zijn leven lang ingezet voor de voltooiing en versiering van de Sint-Paulus en werd er later begraven. Met deze overdracht werd de Sint-Pauluskerk tijdelijk het materiële Bossche bisdom in ballingschap.

Nu, vier eeuwen later, maken de vijftien Mysteriën de omgekeerde beweging: van Antwerpen naar Den Bosch. Ze keren terug om later, in een gerestaureerde Pauluskerk, opnieuw te kunnen schitteren op de plek waarvoor zij ooit zijn gemaakt. Als conservator is het een voorrecht deze uitzonderlijke reis van zo dichtbij te mogen begeleiden. Ik hoop u terug te zien in Het Noordbrabants Museum om de werken te bewonderen op een manier die niet eerder mogelijk was.

Floris van Alebeek

Conservator geschiedenis, Het Noordbrabants Museum

Foto's: Rob Lipsius

- De tentoonstelling loopt nog tot 25 oktober 2026. Kijk voor tickets en meer informatie op www.hnbn.nl/bezoek/tentoonstellingen/15-mysterien/
- Op 17 september 2026 deel ik meer over de tentoonstelling tijdens de nocturne in de Sint-Pauluskerk: <https://www.sintpaulusantwerpen.be/sint-paulus-academie-redactie/lezingen/nocturnes/>

Schatten van Vlieg

ZIE JIJ WAT IK ZIE?

Voor het vierde jaar op rij knutselt de Sint-Pauluskerk een Schatten van Vlieg- zoektocht in elkaar. Kinderen van zes tot twaalf lossen zoek-, doe- en puzzelopdrachten op om zo de schat van Vlieg te vinden en een leuke prijs te winnen.

Plezier voor klein én groot want de mama's, papa's, oma's en opa's genieten van een paar uurtjes rust (of net niet). Bovendien is zo'n bezoek aan Sint-Paulus volledig gratis voor de kinderen en hun begeleiders. Schatten van Vlieg loopt tot 31 augustus.

Het thema draait telkens om een zintuig. Dit jaar kijken we uit onze ogen onder het motto 'Zie jij wat ik zie?' Onze vaste kerkassistente, *Paulientje de Bellenblazer*, heeft een bingokaart gemaakt die de kinderen aan de

Acht figuurtjes zijn ontsnapt uit de kist van Vlieg en hebben zich verstopt in de kerk. Ze hebben allemaal een cijfer meegenomen! Soms moet je eerst een puzzel of een raadsel oplossen om het cijfer te vinden.

Deze kleine schatjes van patatjes hebben alvast de oplossingen gevonden. Hun fonkelende ogen hebben gezien wat ik zie.

Caroline De Wever

Wervelende werfconcerten op hoog niveau

DUIZELINGWEKKEND

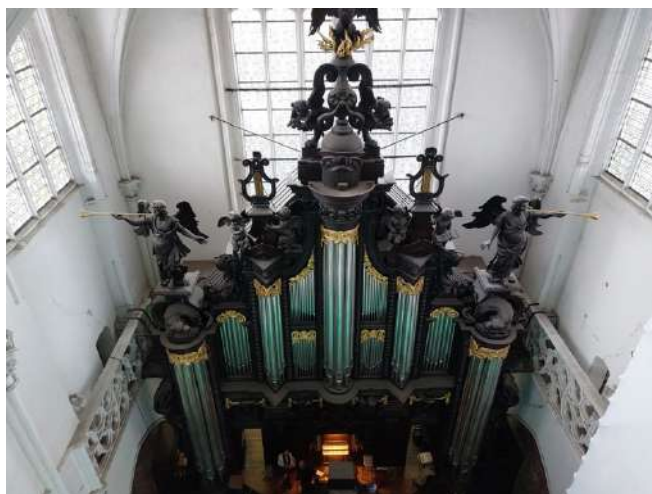
Honderden Antwerpenaren kwamen in juni tijdelijk – maar voor lang – afscheid nemen van het barokke mega-orgel in Sint-Paulus. Het werd een succes zonder weerga.

Dat gebeurde tijdens vier afscheidsconcerten die plaatsvonden op de stellingen van aannemer Monument-Goedleven, op een hoogte van meer dan twintig meter. Muziekdirecteur en titularis-organist Bart Rodyns zorgde voor een pakkend programma. Voor één keer zat hij een pak lager dan zijn toehoorders.

Vespa AG en architecten Steenmeijer zorgden samen met vrijwilligers van de Sint-Pauluskerk voor een vlot verloop. De dappere toeschouwers die het platform op de stellingen bereikten, konden van het concert genieten en kregen een uitzicht op de gewelven en het orgel om nooit te vergeten. Dit was een belevenis die je maar één keer in je leven kunt meemaken.

Gelukkig zijn er foto's die dit evenement vereeuwigen.

Armand Storck

Nieuwe bewoner in Antwerps klooster

MOEDER EN GOD

Broeder Joe vertrekt, broeder Naveen komt. Net als Joe heeft Naveen Indiase roots. Voor zijn komst naar Antwerpen verbleef hij drie jaar in Rotterdam, de cultuurshock is dus al verwerkt. De redactie sprak met een innemende, bescheiden man.

“Heb je nog veel contact met je familie”? De vraag komt spontaan bij me op, wanneer we terugwandelen van de kerkingang aan de Veemarkt naar het klooster waar we eerder een goed half uur met elkaar spraken. Aan de poort met het timpaan van Maria met de rozenkrans en de kleurrijke bloemen heb ik net enkele foto’s genomen van Naveen (spreek uit: Navien) Rodrigues (18/12/1985), de laatst in Antwerpen gearriveerde dominicaan. Want een interview zonder foto’s, dat staat niet.

“De vraag kwam niet tijdens ons gesprek, maar mijn beide ouders zijn jong gestorven”, prevelt Naveen. Even ben ik sprakeloos. Met zijn 40 is hij nauwelijks twee jaar ouder dan mijn eigen zoon, het kwam gewoon niet in me op dat hij zijn moeder al twintig jaar moet missen en zijn vader meer dan tien jaar. Zijn moeder betekent duidelijk alles voor hem. “Ze bad de hele tijd dat haar vijf zonen - Naveen heeft ook drie zussen- priester zouden worden”.

Naveen, het piepkuiken van het gezin, is de enige die de wens van zijn diepgelovige moeder in vervulling zal brengen. Al zijn broers en zussen zijn getrouwd en hebben een eigen gezin. Twee van zijn zussen werken als inwonende verzorgsters in particuliere huishoudens in Tel Aviv. “Toen ik ze onlangs aan de lijn had, hoorde ik verschillende explosies”, vertelt een bezorgde Naveen. De bescheiden dominicaan uit Mangalore heeft vaak contact met zijn familie.

Sinds kort maakt Naveen deel uit van het Antwerpse klooster van de dominicanen. Hij vervangt Joe Antony (zie inzet). Tot vorige maand was het klooster van Rotterdam zijn thuis, hij verbleef er twee en een half jaar. “Een mooie tijd”, glimlacht Naveen, “vooral toen in 2024 de basiliek van Schiedam onder de verantwoordelijkheid van de dominicanen kwam en we de mis voorgingen voor honderden gelovigen: expats, studenten en jongeren”. Zes maanden lang leidde Naveen de Engelstalige gemeenschap daar. Op zaterdagen celebreeerde hij de Nederlandstalige eucharistievieringen in de Lambertuskerk.

De tegenstelling met de magere belangstelling van gelovigen voor de eucharistie zowel in andere kerken in Rotterdam als in Antwerpen is groot. Dat is ook zijn antwoord op de vraag wat hem het meest opviel toen hij naar Europa kwam. “Vele kerken zijn nu bibliotheken of musea”, stelt hij vast. Iets wat in de diepgelovige katholieke gemeenschap in zijn geboortestreek ondenkbaar is. Maar hij ziet een (kleine) ommekeer. “De laatste tijd merk ik dat meer jongeren naar de kerk komen”.

Tijdens ons gesprek wordt duidelijk dat zowel spiritualiteit als pastoraal werk hem nauw aan het hart liggen. In India volgde hij een tweejarige master in spirituele theologie. “In mijn vorige parochies ging ik meestal een uurtje voor de misviering al naar de kerk om gelovigen die advies wensten of te biecht wilden gaan, bij te staan. Eens mensen dat weten, komen ze spontaan naar je toe”. Ook in Sint-Paulus is hij daar klaar voor, zegt hij, “maar eerst nog een jaar voltijds Nederlands studeren”.

Toen hem in 2023 gevraagd werd of hij naar Europa wilde gaan, kreeg hij drie dagen bedenktijd. Hij zei uiteindelijk ja, zoals het een dominicaan met een nieuwe missie past. Wat verwachtte hij dan? “Nooit heb ik grote verwachtingen gehad bij een nieuwe opdracht, dan raak je ook nooit teleurgesteld. Ik observeer veel en leer van de mensen”. Zijn eerste indrukken van Antwerpen zijn in elk geval positief. “Het voelt hier katholiek aan, in tegenstelling tot Rotterdam”.

Dat is voor een dominicaan alvast een fijne start. We wensen Naveen een inspirerend verblijf in Antwerpen en veel succes met zijn pastoraal werk in onze parochie.

Guido Meeussen

Joe ‘Brusselt’

Vier jaar heb ik in Antwerpen doorgebracht en nu heb ik een nieuwe plek bereikt. Mijn leven is altijd zo gelopen: na een paar jaar verhuizen naar een andere plek. Verhuizen was voor mij altijd de norm. Daarom heb ik er niet bijzonder veel moeite mee. Toch zal ik zeker het broederlijke leven van de gemeenschap in Antwerpen missen, de prachtige Sint-Paulusomgeving waarin we leefden en jullie allemaal die ik heb leren kennen en in mijn hart heb gesloten. Maar dit is ons leven. We gaan waar we naartoe worden gezonden!

Eén ding vind ik jammer: ik had gedacht meer tijd te hebben om de prachtige stad Antwerpen goed te leren kennen. Die fout mag ik in Brussel niet opnieuw maken. De broeders hier hebben me hartelijk ontvangen en geven me ruimte om alles in mijn eigen tempo te ontdekken.

Dank voor de warmte en hartelijkheid die ik van jullie mocht ontvangen vanaf het begin. Succes met alles wat jullie ondernemen in Sint-Paulus, ik wens jullie vrede toe.

(uittreksels uit de e-mail die Joe o.p. stuurde naar ondergetekende)

Nacht van de kerken

CELLOSCHENERING

Sinds 2012 organiseren de Antwerpse kerken één keer per jaar een nocturne. Sint-Paulus doet ook nu weer mee en zorgt voor een extraatje met een bijzonder cellorecital.

Hoewel de kerk in het midden van een ingrijpende restauratie zit, valt er van alles te zien. Via de ingang aan de Veemarkt wandel je door de Lange Gang naar het hoogkoor. Via uitkijkpunten kun je zelf vaststellen dat de aannemer flink aan het werk is in het kerkship. Vervolgens kom je in de Korte Gang of Academiegang waar kunstenaars van de Antwerpse Academie en broeder Francis o.p. hun werk tonen.

Loop je de korte gang helemaal door, kom je in de pandgang, een deel van het tweede klooster uit de 16de-17de eeuw. Halverwege die pandgang kan je 't Schooltje binnenwandelen en daar het prachtig gerestaureerde schilderij van Cornelis De Vos bewonderen. Deze 'Dominicus van Soriano' was in een erg slechte toestand, maar nu is het werk (bijna) in zijn oude glorie hersteld.

Bewonder het koorgestoelte, de levensgrote beelden van beroemde dominicanen, de talrijke wapenschilden en de grafstenen in het hoogkoor. Uitzonderlijk mag je ook de trappen naar het monumentale barokke hoofdaltaar beklimmen. Let op de prachtige grafmonumenten. In de crypte vind je talrijke grafstenen. Sluit je bezoek af in de schatkamer en bezoek de expo van interieurschilderijen daar.

Poolse snaren

Je bezoek is niet alleen ongetwijfeld erg boeiend, het zal ook erg aangenaam verlopen dankzij het spel van de Poolse cellist Kacper Nowak, die al sinds zijn achtste dit instrument bespeelt.

Kacper behaalde tal van prijzen op verschillende nationale en internationale wedstrijden. In 2005 won hij de Eerste Prijs op de wedstrijd van Sint-Pieters-Woluwe in Brussel om het volgende jaar te starten bij leraar Didier Poskin. In 2010 zette hij zijn opleiding verder bij Maria Kliegel in Keulen.

In 2015 won hij zowel de Eerste Prijs als de Publieksprijs op de Ottoboni – I solisti wedstrijd en in september van datzelfde jaar werd hij laureaat op de Internationale Johannes Brahms Wedstrijd in Oostenrijk. In de herfst van 2018 bracht hij samen met Christia Hudziy zijn debuutalbum 'Contrastes' uit met werk van Schnittke, Martinu en Brahms.

Meer info over de cellist: <https://arte-amanti.be/artists/kacper-nowak/>

Praktisch:

'Nacht van de kerken' is een organisatie van TOPA het Toerismepastoraal Antwerpen. In totaal nemen 12 kerken eraan deel, waaronder dus Sint-Paulus. Het thema dit jaar is 'Van dorp tot district', maar dat is vooral relevant voor de kerken in Ekeren, Wilrijk en Hoboken. Sint-Paulus is zaterdag 8 augustus open van 19u tot 23u.

ERGENS ONDERWEG

Niets kan tippen aan onze Sint-Pauluskerk, maar een mens moet af en toe zijn religieuze, kunstzinnige én menselijke horizon verruimen. Een greep uit het fijne aanbod van foto's en beschouwingen, dat onze redactie binnen dwarrelde. Van SP-vrienden onderweg.

Dominicus bij de benedictijnen

Einde juni namen we deel aan het vierdaagse wandelevenement 'Marche Européenne du Souvenir et de l'Amitié' (MESA). Eén van de vier wandeldagen ging van start in Saint-Hubert, de perfecte uitvalsbasis voor natuurliefhebbers. Uiteraard gingen we een kijkje nemen in de basiliek, die dateert uit de middeleeuwen. Vanaf het begin van de 9de eeuw kwamen kerk en abdij onder het beheer van de benedictijnen.

Maar wat blijkt: zelfs hier is Dominicus de Guzmàn niet weg te houden. Het noordoostelijke zijaltaar, op de grens van viering en hoofdbeuk, bevat een mooie sculptuur met Maria die de rozenkrans overhandigt aan de stichter van de dominicanen, met naast hem een andere heilige, allicht bisschop Hubertus, en tussen beide in: het hondje met de fakkel.

Al past dat hondje natuurlijk ook prima in een kerk gewijd aan de patroonheilige van de jacht.

[Marc Cautreels](#)

Achteloos in Granada

Als je vanuit het centrum van Granada de klim naar het Alhambra aanvat, kom je tal van bezienswaardigheden tegen. Wij stootten toevallig op een dominicanenkerk, niks bijzonders zal je denken, maar ze is wel gewijd aan 'Nuestra Señora del Rosario Coronada', Onze-Lieve-Vrouw van de Gekroonde Rozenkrans'. Alstublieft.

Op het pleintje voor de kerk - elke Spaanse stad is bezaaid met lieflijke pleintjes - staat een dominicaan stoer te wezen. Onbeweeglijk, nogal wiesdes, het is een standbeeld van Fray Luis de Granada. Volgens onze - voorlopig nog standbeeldloze maar erg beweeglijke - Anton o.p. één van de grootste theologen. Het was ook een bescheiden man.

Al geluk dat we die in april niet achteloos voorbij zijn gelopen, op weg naar het wereldwonder van de Nasriden. Overigens bevelen we Granada warm aan, en dat mag je ook letterlijk nemen. Elke dag, elk uur ontdek je er iets nieuws en je kan er net buiten de stad prachtig wandelen met de Sierra Nevada op de achtergrond.

https://en.wikipedia.org/wiki/Louis_of_Granada

[Guido Meeussen](#)

De 'Broeren' van Zwolle

De Broeren, en daarmee bedoelen ze hier in Zwolle de dominicanen, is een imposante laatgotische kloosterkerk uit 1512. In 1580 mochten de katholieke broeders hun biezen pakken, in 1640 werd de kerk protestants. In 1983 verloor ze haar religieuze functie. Ze werd een tijd als expositieruimte gebruikt, maar sinds 2013 heeft boekhandel Waanders hier een plek.

Dit wisten we, maar toch viel onze mond open. Je verwacht je niet echt aan een herbestemming die tegelijk zo respectvol en toch zo efficiënt is. Door de ruimte ook verticaal te benutten, is er niet alleen veel plaats voor een goede thematische schikking van de boeken, maar kan je de gerestaureerde 16de-eeuwse gewelfschilderingen - één van dé lokale bezienswaardigheden - en het orgel van dichtbij bekijken.

Het Scheuerorgel is 19de-eeuws, maar nog goed bewaard. "Organisten van overal staan in de rij om het te bespelen", zo horen we. Baaaaart!!!

Gerd Portocarerol

Ontmoeting in Telegrin

Vanaf de top van de Telegrin-heuvel waarop een enorm kruis prijkt, heb je een indrukwekkend panorama over Split (Kroatië). Op een snikhete dag besloten we deze plek met de auto te verkennen. Tot onze verbazing kwamen we daar een jonge, moedige geestelijke tegen, die de klim te voet had afgelegd. Het bleek een dominicaan uit Wenen te zijn.

Wat begon als een verrassende ontmoeting mondde uit in een boeiend en aangenaam gesprek.

Lieve Van Assche

Notre-Dame d' Avioth

We nemen met de familie vaak een korte vakantie in de streek rond Bouillon, de Gaume. De afstand via oude smokkelwegen van de abdij van Orval naar Avioth in Frankrijk bedraagt twaalf kilometer. Net voor het dorp kronkelt de weg tussen bossen en weiden. Je passeert in de laatste bocht een boerderij met een vervallen schuur en dan valt je mond open van verbazing. Tussen enkele huizen en boerderijen, aan een klein hellend plein, verrijst wat lijkt op een gotische kathedraal, de basiliek van Notre-Dame d' Avioth.

Volgens de legende vonden herders in de 12de eeuw een miraculeus houten beeld van de Maagd Maria in een vlierbessenstruik. Men probeerde het beeld naar een nabijgelegen kerk te brengen, maar het keerde telkens wonderbaarlijk terug naar de vindplaats. Daar werd de eerste houten kapel gebouwd die de basis vormt van de gotische kerk. In de 14de eeuw kregen de dominicanen een sleutelrol in het beheer en de spirituele uitbouw van het heiligdom.

Op het pleintje voor de basiliek staat een recevresse. Dit kantachtige gotische monument werd in de 14de eeuw gebouwd om de massale stroom offergaven van pelgrims te centraliseren.

Armand Storck

Foto's: Marc, Guido Gerd, Lieve, Armand en erfgoedbekeken.nl

Havenaalmoezenier als vertrouwenspersoon

LUISTEREND OOR

“Een aalmoezenier is een kerkelijke functie, gericht op de geestelijke en materiële zorg voor gasten, zieken en behoeftigen”, zo lezen we op Wikipedia. Je komt ze vandaag nog tegen in het leger en bij de scouts. Maar ook in de zeevaart. In de haven van Antwerpen is er een zevental actief.

Onze stad werd het tweede weekend van juli weer vereerd met een bezoek van prachtige zeilschepen. ‘Tall Ships’ Races’ ontvouwde zich vooral op het ‘grondgebied’ van Sint-Paulus. In de parochiekerk organiseerde hoofdaalmoezenier Kiran Joy o.p. samen met andere kapelannen uit de haven een druk bijgewoonde oecumenische dienst in het kader van Sea Sunday, dat jaarlijks wordt gevierd op de tweede zondag van juli en dat dit jaar dus uitzonderlijk samenviel met ‘Tall Ships’ Races’. Naar aanleiding van die bijzondere dag en de viering gingen we praten met de aalmoezeniers die zich dagelijks bekommeren om het lot van de bemanningen die aanmeren in Antwerpen.

“Wist u dat zelfmoord één van de belangrijkste doodsoorzaken is onder bemanningen van zeeschepen?” zegt Marc Schippers, kapelaan bij de Deutsche Seemannsmission, midden in ons gesprek. Ziekte en ongevallen staan nog hoger in de statistieken, maar het staat als een paal boven water dat het fenomeen van zelfdoding een enorme impact heeft op de spirituele en mentale integriteit van de andere matrozen of officieren en dat bij dergelijke drama’s de kapelaan of aalmoezenier als vertrouwenspersoon een cruciale rol speelt in de begeleiding van de bemanning.

Vertrouwenspersoon

Een aalmoezenier verenigt dus idealiter drie personen in zich: die van priester, die van zorgverstreker en die van therapeut. “Maar hij moet vooral een luisterend oor hebben”, aldus aalmoezenier Jos Van Hoof. Alleen: voor dat luisterend oor is steeds minder tijd. “Tot de jaren ’60 kwam de bemanning naar ons toe, aan de wal, sindsdien zijn wij het die naar de matrozen op de schepen gaan”, aldus Schippers. De aanlegtijd van een zeeschip in een haven wordt immers steeds korter en bemanningen krijgen ook niet altijd de toestemming of gelegenheid om van boord te gaan.

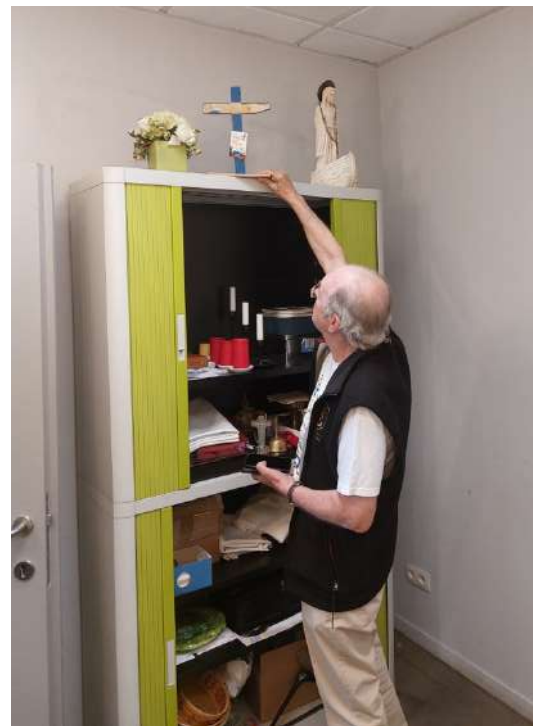
Als een aalmoezenier naar een schip gaat – ieder heeft zijn sector in de haven, netjes verdeeld – is dat vooral om religieuze of mentale steun te bieden. “Die rol van vertrouwenspersoon mag je niet onderschatten”, zegt Van Hoof, “en dat geldt zowel voor gelovige matrozen als voor ongelovige”. Een aalmoezenier is immers ongebonden, heeft geen connectie met de rederij en de kapitein en evenmin met de vakbond (International Labour Organisation, ILO). Het kan niet altijd tijdig geregeld worden, maar gemiddeld heeft één op de twee zeelieden nood aan zo’n vertrouwensgesprek, aldus Schippers.

Het cliché dat alle matrozen Filipino's zijn klopt niet helemaal, maar ze maken wel de meerderheid van de bemanningen uit. Gemiddeld bestaat één derde van de bemanning van een zeeschip uit mannen met de Filipijnse nationaliteit. De op één na grootste groep zijn Indiërs, "omdat daar veel zeevaartscholen zijn die een goede opleiding bieden", aldus Schippers. Op de derde plek komen de Russen en...de Oekraïners, "maar dat zijn vooral officieren", zegt Van Hoof. "Als je die drie groepen samentelt, heb je ongeveer 90 procent van alle bemanningen", aldus Schippers. Moslims zijn een zeldzaamheid, nood aan een havenimam is er voorlopig niet.

Structuur

Deutsche Seemannsmission (protestants), *Stella Maris/Apostolatus Maris* (katholiek), het Internationaal Zeemanshuis IZH (neutraal), *Mission to Seafarers* (anglicaans) zitten allemaal onder de koepel van de *vzw Antwerp Seafarers Welfare*, met de missie om zeevarenden materiële, maar vooral sociale, mentale en religieuze steun te bieden. Al deze organisaties zijn in hetzelfde gebouw gehuisvest als het Antwerp Harbour Hotel aan de Noorderlaan. Samen tellen ze zeven of acht havenaalmoezeniers en/of kapelannen waaronder 'onze' Kiran Joy o.p. (hoofdaalmoezenier), Jos Van Hoof (aalmoezenier) en Edzel Cabañas (Filipijnse aalmoezenier).

Hoewel de aalmoezeniers en kapelannen steeds vaker zelf naar de schepen gaan voor een gesprek met een matroos, wil dat niet zeggen dat er geen bedrijvigheid is aan de Noorderlaan. Antwerp Seafarers Welfare maakt gebruik van de lounge van het hotel als ontmoetingsplaats voor bemanningsleden die wat meer tijd hebben aan de wal. Daarnaast is er een winkeltje waar ze wat spullen kunnen kopen en kleine geschenkjes voor hun familie. Er is ook een bescheiden ruimte voor een mis: een eenvoudig zaaltje. "Vroeger in ons gebouw aan de Italiëlei hadden we een echte kapel ter onzer beschikking", klinkt het weemoedig bij Jos Van Hoof. "We waren toen nog een personele parochie, vandaag maken we (voor canonieke aangelegenheden, nvdr) deel uit van Sint-Paulus".

Guido Meeussen

Foto's: Armand Storck en Guido Meeussen

Van Polen naar Wales

ZOMERKLANKEN

In augustus oogsten we de laatste maar mooiste muzikale noten van de zomer: tijdens het jaarlijkse nachtelijke kerkbezoek, tijdens onze prachtige viering van O.-L.-Vrouw Tenhemelopneming en tijdens een uniek Welsh concert.

Tijdens de *Nacht van de Kerken* op 8 augustus zorgt de Poolse cellist Kacper Nowak voor het muzikale gedeelte van een avond vol ingetogen stemming. U leest er meer over in het artikel over dit jaarlijks weerkerende evenement

Op 15 augustus, bij de viering van *Maria-Tenhemelopneming*, weerklinkt een klassieker in de Sint-Antoniuskkerk aan de Paardenmarkt, aangeboden door *'Muziek Sint-Paulus-on-the-road'*. Het koor deChorale brengt samen met solisten en het orkest La Passione o.l.v. Paul Dinneweth de Messe Solennelle van Charles Gounod.

De afsluiter is voor het *Welshe mannenkoor* Welwyn Garden City en hun programma vol moderne en oude klassiekers. Kom hen in groten getale aanhoren op zaterdag 29 augustus in het hoogkoor van Sint-Paulus. Op het programma staan Welshe liederen en 'traditionals' zoals *Danny Boy* en *musicalklassiekers uit West Side Story* en *Les Misérables*. Het koor werd in 1935 opgericht door mijnwerkers die naar de nieuwe stad Welwyn Garden City migreerden. Tijdens het concertjaar 2025-2026 vieren ze hun 90-jarig jubileum met een tournee door België.

In 1939 behaalde het koor de derde plaats in de categorie 'koor van ballingen' tijdens het Welsh National Eisteddfod. In de jaren '50 en '60 kwam het regelmatig op de BBC en trad het op met beroemdheden zoals Vera Lynn.

Tegenwoordig is het koor actief met zo'n 10 concerten per jaar, vaak ten voordele van goede doelen. Het bestaat uit circa 45 leden en staat onder leiding van muziekdirecteur Cassandra List. In 2022 werd List benoemd tot muziekdirecteur van het Welwyn Garden City Male Voice Choir.

De laatste twee weken van augustus reserveren we normaal gezien voor Laus Polyphoniae. Door de restauratiewerken moet het festival voor oude muziek noodgedwongen onze kerk links laten liggen. Voor de nostalgici onder ons, niet getreurd want de concerten van Laus gaan in de Sint-Jacobskerk door op onze stoelen. Dus sluit je ogen en waan je in Sint-Paulus.

Caroline De Wever

Mannenkoor Welwyn Garden City

Praktisch:

- wanneer: zaterdag 29 augustus om 15u
- waar: in het koor van de Sint-Pauluskerk, ingang via Veemarkt
- gratis toegang tot het concert bij aankoop van een toegangsticket tot de kerk

Grafmonumenten aan het hoofdaltaar (6)

DE HARINGGRAAF

In deze voorlaatste aflevering van de serie over het grafmonument van Varick – Damant op het hoogkoor beginnen we met een vrolijke noot maar bereiken we stilaan het onvermijdelijk einde van elk leven, ook dat van Anna en haar Hendrik.

Tijdens de laatste fase van de Tachtigjarige Oorlog, nadat het Twaalfjarig Bestand in 1621 afliep, waren de kapers uit Duinkerken een constante plaag. In 1625 en 1635 bijvoorbeeld was de dreiging van kapers zo groot dat veel reders hun schepen aan de ketting lieten liggen. Hoewel er nog uitgevaren werd, zorgde de onveiligheid voor een grillige aanvoer van goederen en lokale tekorten.

In 1625 / 1626 was er bijgevolg in Antwerpen te weinig aanvoer van haring en dat leidde rechtstreeks tot een amusant conflict tussen de rekenkamer van Brussel en hun burggraaf Hendrik van Varick. We weten heel weinig over het persoonlijke leven van Hendrik en moeten ons baseren op officiële documenten voor zijn levensloop. Zijn reactie aan de burgers van Brussel licht een sluijer op van zijn karakter, getuigt van een gevoel voor ironie, neigend naar sarcasme en is een voorbeeld van de machtspositie van van Varick.

Haring, Doggersbank, ca. 2020

De burggraaf van Brussel had misschien niet veel verplichtingen, maar ze werden eeuwenlang nagekomen en waren geëvolueerd naar langdurige rechten voor de burgers. Zo werd verwacht dat de burggraaf bij het begin van de vasten een lading haring leverde aan de stad Brussel. Toen de kapers van Duinkerken het leven van de haringvisser van Enkhuizen zuur maakten in 1625 konden deze laatste vaak niet uitvaren en was er tegen het einde van het jaar een schaarste aan haring in de volledige Nederlanden. Het lukte Hendrik van Varick niet om aan de nodige haring te komen tegen de vasten van 1626.

Op 25 februari 1626 stuurde de rekenkamer van Brussel een eerste maning aan Hendrik, zonder resultaat. Drie dagen later al volgde de tweede brief: *Très cher et especial amy... fort esmerveillez de n'avoir pas encore reçu son ancien et immemorial emolument de harancx de ce present quaresme...* Vrij vertaald, ze verwachtten van hun heel speciale vriend de levering van haring voor deze vasten, volgens zo'n oude traditie dat niemand zich nog kon herinneren van wanneer ze dateerde.

De brief vervolgde met de opmerking dat Hendrik zich niet kon onttrekken aan de levering en dat de rekenkamer alternatief genoeg zou nemen met een tegenwaarde in geld. Op 3 maart 1626 ontving de rekenkamer een levering, samen met het korte antwoord van Hendrik:

Messieurs, comme je n'ay sceu recouvrer viande de caresme salée, je vous envoie celle qui est sucrée, à savoir trente pains de sucre, vous priant les vouloir prendre de bonne part, comme de celui qui se dict, Messieurs, votre serviteur très humble, Henri de Varicq.

Mijne Heren, omdat ik geen gezouten vastenvlees heb kunnen bekomen, zend ik u zoet, te weten dertig suikerbroden, met de bede ze in goed humeur aan te nemen, zoals hij die zich, Mijne Heren, uw meest nederige dienaar noemt, Henri de Varicq.

Pest in 't stad

De pestepidemie van 1630 - 1631 was een van de zwaarste uitbraken van de ziekte in het 17de-eeuwse Antwerpen. Deze epidemie maakte deel uit van een grote Europese golf van 1628 tot 1634 die ook Noord-Italië - de beruchte pest van Milaan - zwaar trof. Als belangrijke centrum -en havenstad was Antwerpen kwetsbaar voor besmetting en de Dertigjarige en de Tachtigjarige Oorlogen zorgden voor constante troepenverplaatsingen. Soldaten waren de belangrijkste verspreiders van de bacterie over land.

In 1630 bereikte de sterfte een dramatisch hoogtepunt. Zoals gebruikelijk bij pest, laaide de ziekte op in de warme zomermaanden wanneer de vlooienpopulatie - die de bacterie overdraagt van ratten op mensen - het grootst was. Hoewel exacte cijfers voor 1630 moeilijk te isoleren zijn van de jaren eromheen, schatten historici dat in de periode 1628-1634 tot 10% à 15% van de Antwerpse stadsbevolking bezweek. Het was, na de eerdere exodus van de protestantse bewoners, een nieuwe klap voor de al zwaar getroffen stad.

Slachtoffers leden hoofdzakelijk aan builenpest, gekenmerkt door hoge koorts en pijnlijke gezwellen in de liezen en oksels. Omdat de dood vaak binnen enkele dagen intrad, sprak men van de "*haestige sieckte*". De cellebroeders en de zwartzusters speelden een cruciale rol in die periode. Zij namen het verzorgen van zieken en het ophalen van de doden onder hun hoede.

Ondanks het besmettingsgevaar organiseerden kerken processies ter ere van Sint-Rochus - de pestheilige - om goddelijke genade af te smeken, wat een onverantwoorde concentratie van mensen betekende. Na 1631 nam de intensiteit af, mede door betere kennis en strengere handhaving van hygiëne en het uitdoven van de natuurlijke infectiehaarden.

Sint-Rochus door Christus aangesteld tot patroon van de pestlijders
- Peter Paul Rubens (1623) Sint-Martinuskerk Aalst

We weten niet precies waaraan Anna Damant gestorven is, maar haar sterfdatum – 6 mei 1630 – correspondeert met de pestgolf van dat jaar. Misschien maakten Anna en Hendrik plannen om tijdens de zomerperiode – weg van stinkend, dampend, besmettelijk Antwerpen – de wijk te nemen naar een buitenverblijf, zoals zoveel rijke Antwerpenaren deden in die tijd. Mogelijk werden ze verrast door de snelheid van de *haestige sieckte*.

Anna werd begraven in de grafkelder in de vloer van de nieuwe crypte onder het hoogkoor van de Sint-Pauluskerk. We vinden haar naam terug op de lijst van de herdenkingsmissen – anniversaria fundata in hac ecclesia – die zich in de kapel van de derde orde van de heilige Dominicus naast de Sint-Pauluskerk bevond: *Maius 6. Die pro dna. Anna Damant, vice comitissa Bruxell.*

Grafmonument

Hendrik van Varick was bij de dood van Anna in 1630 al twee jaar gepensioneerd. Hij had in 1628 zijn ambten en bijhorende functies overgedragen aan zoon Nicolaas, die ze tot aan zijn dood in 1656 bekleedde. Hendrik overleefde Anna elf jaar. In die periode onderhield hij zijn politieke, culturele en religieuze relaties en hield hij vriendschappelijk en financieel contact met Rockox, Rubens en Ophovius, dominicaan en verdreven bisschop van 's Hertogenbosch.

Op 5 oktober 1641 stierf Hendrik van Varick, hij was toen ongeveer 70 jaar. Hij werd bij zijn vrouw Anna Damant begraven. Voor zover wij weten liggen hun lichamen vandaag nog steeds onaangeroerd in hun graf, veilig bedekt door de steunberen die het hoogaltaar van wel 100 ton steen en marmer schragen.

Tussen 1630 en 1641 had Hendrik ruim tijd om te denken, te praten en te plannen over een grafmonument voor beiden, ongeveer zes meter boven het graf. De relatie met de predikheren van Sint-Paulus was optimaal en Hendrik en zijn vrouw bewogen zich in dezelfde kringen als Michael Ophovius, dominicaan van het Antwerpse klooster en bisschop van 's Hertogenbosch. We hebben aangetoond dat ze elkaar vaak tegenkwamen bij officiële plechtigheden en bezoeken aan gemeenschappelijke relaties.

De chronologie van de afwerking van het hoogkoor was mee bepalend voor het oprichten van de grafmonumenten van Varick – Damant en Ophovius. De heren waren al jaren voor hun dood bezig met het ontwerp en de locatie van de twee monumenten, naast hun betrokkenheid bij het sponsoren van de glasramen van Van Diepenbeeck en de bouw van het koorgestoelte, zoals we eerder hebben geschreven. Een opeenvolging van jaartallen lijkt wat saai maar is in dit geval handig om te illustreren hoe de bouw van het hoogkoor en van de twee oudste grafmonumenten verweven is:

1616	De Antwerpse predikheren krijgen een vergunning van het stadsbestuur om de bouw van een hoogkoor aan de Sint-Pauluskerk aan te vatten. <i>Fundatur novus predicatorum chorus eorumque privilegia confirmantur.</i>
1618	De werken aan het hoogkoor gaan van start. <i>Chorus ecclesiae dominicanorum perficitur, et nova ala edificantur.</i>
1624	Twee meestermetsters uit Aalst aanvaarden om in 1625 het kantwerk van de gotische ramen van het hoogkoor te maken.
1626	Het klooster sluit een lening af om de gewelven van het hoogkoor te bekostigen.
1630	Anna Damant sterft. De werken aan de overwelving werden vertraagd omdat er een houttekort was en de houten stellingen niet konden opgetrokken worden.
1631	Ophovius bezoekt de markgraaf, samen met Rubens
1632	Een jaarsteen duidt het jaar van afwerking van de gewelven aan (vandaag nog zichtbaar).
1632	Gedenksteen in de crypte voor de officiële opening van het hoogkoor (vandaag nog zichtbaar)
1637	Michael Ophovius sterft en wordt in januari 1638 in Sint-Paulus begraven aan de noordzijde van de crypte, pal tegenover Anna Damant.
1638	De predikheren zoeken subsidie voor het hoogkoor en verkopen plekjes voor de wapenschildjes boven het gestoelte, ook aan de stad Antwerpen en de markgraaf: <i>Te vereeren de heerlijcke stadts wapenen inde nieuwe volmaecte stoelen (maer noch niet al betaelt) van hunnen nieuwen choor waervan elcke stoel mette wapen is kostende ter somme van hondert tachtentich guldens eens.</i>
1639	Wijding nieuwe hoofdaltaar door bisschop Nemius (nota: het betreft de voorganger van het huidige altaar van 1670).
1641	Hendrik van Varick sterft, een jaar na Nicolaas Rockox en Peter Paul Rubens en wordt bijgezet in het gemeenschappelijke graf met Anna Damant

Michael Ophovius bezocht op 7 augustus 1631, samen met Peter Paul Rubens, markgraaf Nicolaas van Varick, de zoon van Hendrik. Het is waarschijnlijk dat Hendrik, de éminence grise, bij die ontmoeting aanwezig was. Werd er toen gesproken over de beide grafmonumenten, werden er plannen gesmeed over de glasramen en de financiering ervan? Bisschop Ophovius was zeer betrokken bij de bouw en de afwerking van het hoogkoor, dat hij beschouwde als zijn grote project in zijn predikherenkerk. Zijn bisschopswapen (1632) prijkt vandaag nog altijd prominent aan het gewelf boven het hoogaltaar.

In het volgende gedeelte van de reeks over de grafmonumenten, wanneer we het over het monument Ophovius hebben, komen we terug op het ontwerp dat Peter Paul Rubens voor het monument van zijn vriend Michael Ophovius maakte. We kunnen niet aantonen dat Rubens op één of andere manier betrokken was bij het ontwerp van het monument van Varick-Damant. De copy / paste overeenkomst tussen de portieken in zwarte steen van beide monumenten duidt er wel op dat ze binnen eenzelfde concept ontworpen zijn en wellicht gelijktijdig geplaatst zijn.

Links monument van Varick-Damant, rechts Ophovius, identieke portieken, identiek materiaal, eigen foto

Andries Colyns de Nole

We bieden je nog een argument om de simultane periode van plaatsing te staven. Het monument van Varick – Damant wordt toegeschreven aan Andries Colyns de Nole (1598 – 1638), dus het jaar van diens dood is de uiterste datum - terminus ante quem - dat het geplaatst werd. Andries was een Antwerps beeldhouwer die zijn sporen heeft achtergelaten in verschillende kerken, onder meer in de Antwerpse Sint-Jacobskerk - waar hij ook begraven werd - en in de Sint-Romboutskathedraal in Mechelen.

Pieter Génard, die terecht een prominente plek opeist in de bibliografie bij dit artikel, plaatste de beeldhouwersfamilie Colyns de Nole, waar Andries deel van uitmaakte, op een zelfde niveau als de vermaarde familie Quellinus. We laten Pieter Génard zelf aan het woord: *“Rubens waardeerde zeer hoog het talent van ons drielal; inderdaad, het waren zij die, onder andere, de talrijke marmeren beelden uitvoerden die de prachtige kapel der familie Houtappel in de professiekerk der Societeit Jesu te Antwerpen versierden en onder de beste kunstwerken onzer meesters mogen worden gerekend”*.

Andries Colyns de Nole, gravure door Pieter de Jode II, naar een portret door Antoon Van Dyck, foto courtesy of the RISD Museum, Providence, RI.

Meerdere leden van de familie Colyns de Nole bekleedden prominente functies in de gilde van Sint-Lucas en ook Andries vinden we terug in *De Liggeren* als deken van de gilde en de Violieren in de periode 1628 – 1629. In dezelfde Liggeren lezen we dat Andries in 1620 lid werd van de de *Sodaliteit der Bejaarde Jongmans*. Dat was een invloedrijke religieuze broederschap voor volwassen, ongehuwde mannen. Onder leiding van de jezuïeten bood deze broederschap geestelijke verdieping, liefdadigheid en een sterk sociaal netwerk voor de elite en gegoede middenklasse. Bejaard betekent in deze context ouder dan 18.

Op 10 augustus 1629 aanvaardde Andries Colyns de Nole om het hoogaltaar van de Onze-Lieve Vrouwekerk van Dendermonde te maken, samen met onder anderen Hans Van Mildert, *gheseyt den Duits*, beide wonende in Antwerpen.

Dien Duits, Hans Van Mildert (1588 – 1638), heeft het beeld van Michael Ophovius op zijn grafmonument gebeeldhouwd, gebaseerd op een ontwerp van Peter Paul Rubens. Dat was wellicht in dezelfde periode 1635 – 1636 dat Andries Colyns de Nole mogelijk een Avesnessteen (*zie hieronder*) uit dezelfde lading als die van Hans verkapte tot de beelden van Hendrik en Anna. Hans Van Mildert en Andries Colyns hadden voorheen al samengewerkt, niet alleen in Dendermonde maar ook in de Sint-Carolus Borromeuskerk in Antwerpen, naar ontwerp van Peter Paul Rubens. Van Mildert stierf in 1638, net als Andries Colyns.

naar ontwerp van Jacques Franckaert (II) en naar ontwerp van Johannes van Mildert en naar ontwerp van Pieter Huyssens en naar ontwerp van Andries de Nole
Verrezen Christus bovenop het hoogaltaar, ca. 1629-1633
Dendermonde, Onze-Lieve-Vrouwekerk (Dendermonde)

Andries de Nole of Johannes van Mildert naar Peter Paul Rubens
De bekroning van het hoogaltaar van de Antwerpse jezuïetenkerk (nu de Sint-Carolus-Borromeuskerk), na 1619
Antwerpen, St. Carolus Borromeuskerk

Andries de Nole of Sebastiaan de Nieve naar Peter Paul Rubens
Plafond van de Mariakapel in de Jezuitenkerk van Antwerpen, 1630-1633
Antwerpen, St. Carolus Borromeuskerk

Overzicht RKD – Nederlands instituut voor kunstgeschiedenis

Alle stukjes gelegd

Als we alle puzzelstukken samen leggen dan komen we tot een onderbouwde conclusie dat de twee oudste grafmonumenten boven het hoogkoor van de Sint-Pauluskerk in Antwerpen gemaakt zijn in 1635 of 1636. Ze zijn onderdeel van het grote plan - het concept van dat hoogkoor - en zijn bewust op die plek geplaatst, in afspraak met de betrokkenen Michael Ophovius en Hendrik van Varick. De monumenten - en ongeveer zes meter lager hun bewoners - staan symbool voor de kerkelijke macht aan de evangeliekant (noord) en de wereldlijke macht aan de epistelkant (zuid).

Om hun eenheid te benadrukken zijn de portieken van beide monumenten identiek, gemaakt van dezelfde zwarte steen. De beelden van de protagonisten zijn gemaakt van dezelfde witte kalksteen uit Avesnes. De monumenten hebben ongeveer dezelfde afmetingen (ca. 480 x 270 centimeter). De beeldhouwers kenden elkaar en werkten voorheen samen met Peter Paul Rubens, die door zijn vriendschap met Michael Ophovius de ontwerper was van diens beeld op het monument. De twee monumenten zijn een onlosmakelijk geheel met het hoogkoor van de Sint-Pauluskerk en maken deel uit van het originele concept.

In de volgende editie van Paullus volgt het finale zevende deel over het leven van Anna en Hendrik, beloofd. We bekijken dan nog eens grondig hun grafmonument, het oudste aan de zuidkant van het hoogkoor.

We herhalen elke editie graag dat de bibliografie lang is en dat we ze daarom alleen aan de laatste aflevering van deze serie hechten. De vorige vijf afleveringen kun je nog eens herlezen in vorige *Paullussen* en die vind je met deze link: <https://www.sintpaulusantwerpen.be/publicatie-categorie/paullus/>

Armand Storck

Open Monumentendag

IN GOEDE HANDEN

Zoals elk jaar brengt september veel moois mee: het begin van de fruitpluk, het bloeien van de hei, vogels die naar het zuiden trekken én Open Monumentendag. Sint-Paulus, hoewel in volle restauratie, neemt daar met volle goesting aan deel.

Naar goede gewoonte openen erfgoedlocaties over heel Vlaanderen op de tweede zondag van september hun deuren. Hoewel de Sint-Pauluskerk in de tweede fase van haar restauratie zit, verwelkomt ze net als talrijke andere monumenten in Antwerpen bezoekers met open armen.

Het thema van deze *Open Monumentendag* luidt: In goede handen. Hiermee focust OMD op de mensen en de praktijken die zorg dragen voor ons erfgoed. Een zeer relevant thema voor een kerk die midden in een grote restauratie zit. Hier zijn de goede handen van talloze mensen voor nodig.

Van de deskundigen die de kerk inspecteren en de architecten die de restauratie overzien tot de vaklui die ze uitvoeren. Daarnaast zijn er ook preventieadviseurs die nadenken over alle mogelijke scenario's en calamiteiten die zich kunnen voordoen en rampenplannen opstellen om eventuele schade zoveel mogelijk te beperken. De kerk en haar kunstschaten zouden er echter niet meer geweest zijn zonder alle zorgende handen uit het verleden: de dominicanen, kerkmeesters, begeesterde vrijwilligers, brandweerlieden en zelfs toevallige passanten tijdens de brand van 1968.

Tot slot mogen we ook het personeel en de vrijwilligers van vandaag niet vergeten. Iedereen die zorg draagt voor het dagelijkse onderhoud, de kerk schoon houdt, grote en kleine klusjes uitvoert, meehelpt met allerlei evenementen en iedereen die dagelijks bezoekers uit de hele wereld ontvangt. Allemaal werken ze met zorg mee om de Sint-Pauluskerk te bewaren en bestendig te maken voor de toekomst. De Sint-Paulus is dus zeker in goede handen en dat mag op Open Monumentendag extra in de verf worden gezet.

Hoog van de toren blazen

Hoewel de restauratie van de kerk nog enkele jaren voor de boeg heeft, is die van de toren bijna afgerond en kunnen de stellingen die hem nu nog verhullen na Open Monumentendag worden afgebroken om de toren opnieuw in volle glorie te onthullen. Om dit te vieren en omdat iedereen dit mag weten, blazen we tijdens Open Monumentendag hoog van de 65 meter hoge toren. Van 13u tot 17u geven verschillende blazers elke 20 minuten een concert op de stellingen. Hou je oren dus zeker open tijdens je bezoek of begeef je naar de Veemarkt of de calvarietuin van de kerk voor een optimale luisterervaring.

Haan met een missie

Als kroon op het werk wordt daags na Open Monumentendag de gerestaureerde haan teruggeplaatst op zijn rechtmatige plek boven op het kruis op de toren. Tijdens Open Monumentendag worden de haan en de vergulde bol, waar het kruis en de haan op staan, tentoongesteld in de werfzone van de kerk. Een unieke kans om deze van dichtbij te zien, want eens hij weer op de toren staat, duurt het hopelijk lang voor hij een volgende keer naar beneden komt.

Je krijgt bovendien ook de kans een stukje van jezelf mee te geven aan de kerktoren. De bol zal namelijk een hermetisch afgesloten capsule bevatten. Bezoekers van de Sint-Paulus kunnen een boodschap (een verhaal, gedicht, zielenroersel ...), foto of tekening toevertrouwen aan de bol die pas ver in de toekomst zal worden geopend. Wat wil jij de Antwerpenaren van de 22ste eeuw vertellen? Tot eind augustus kan je je boodschap of creatie achterlaten in de brievenbus recht tegenover de kassa.

Op bezoek

Hoewel de deuren van onze kerk nog tot de herfstvakantie dagelijks open staan (van 14u tot 17u), loont het dus zeker de moeite om ons op Open Monumentendag een bezoek te brengen. Naast de torenconcerten kan je ook deelnemen aan een geleid bezoek aan de werfzone zodat je met eigen ogen kan zien hoe bekwame handen de kerk restaureren.

Vanaf 13u15 vertrekt er elk half uur een groep met maximaal 10 personen onder leiding van iemand van het bouwteam die een woordje uitleg geeft. De laatste groep vertrekt om 16u15. Om de werfzone te bezoeken dien je je wel in te schrijven. De link hiervoor volgt op de infokanalen van de Sint-Pauluskerk en de website van de stad Antwerpen.

We zien je op Open Monumentendag, dit jaar op zondag 13 september, dus graag in en rond de Sint-Pauluskerk en zullen je zoals altijd ontvangen met open armen, bij ons ben je in goede handen.

Open Monumentendag is een organisatie van Herita.

[Vincent Crevals](#)

Koekoek

Of liever kukeleku! Hier ben ik weer, de haan van de Sint-Paulus. Tijdens de restauratie van de toren mocht ik even rust nemen. Welverdiend, al zeg ik het zelf. Ik sta er immers al sinds 1682, het jaar dat de toren klaar was.

Tijdens mijn sabbatical werd ook ik onder handen genomen door een restaurateur en zag ik er even wat minder fatsoenlijk uit. Maar nu ben ik weer helemaal terug in vol ornaat. Binnenkort sta ik weer op mijn vertrouwde toren, maar tijdens Open Monumentendag kan je me nog een keer van heel dichtbij bekijken. Een kans die je waarschijnlijk nooit meer krijgt, dus kom zeker even 'piepen'.

Weet je trouwens waarom ik boven op de toren sta? Uiteraard om mensen te tonen van waar de wind komt, maar dat kan elk dier. Oorspronkelijk was ik een heidens afweersymbool en de aankondiger van een nieuw begin, maar al vroeg hebben christenen mij in hun iconografie opgenomen.

Daarbij was het mooi meegenomen dat ik ook mijn passage maak in de Bijbel *“Voorwaar, Ik zeg u: nog deze nacht, voor het kraaien van de haan, zult gij Mij driemaal verloochenen”* (Mt 26,34). En zo geschiedde. Sindsdien ben ik, samen met de sleutel, het attribuut van Petrus en verdrijf ik niet alleen het duister bij het ochtendgloren, maar kondig ik een spiritueel nieuw begin aan.

Bronnen:

- <https://dwars.be/nl/artikel/waar-komt-die-windhaan-vandaan>
- <https://historiek.net/waarom-staat-op-veel-kerktorens-een-haan/128121/>
- <https://www.herita.be/nl>

AUGUSTUS

- Zo* — 2 10u30 — 18de zondag door het jaar, voorgaand door Anton Milh o.p.,
— met muzikale begeleiding op orgel door Bart Rodyns.
- Za* — 8 19u00 — Nacht van de kerken.
- Zo* — 9 10u30 — 19de zondag door het jaar, voorganger Kiran Joy o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.
- Zo* — 16 10u30 — 20de zondag door het jaar, voorganger Kiran Joy o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.
- Zo* — 23 10u30 — 21de zondag door het jaar, voorganger Francis Akkara o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.
- Za* — 16 15u00 — Concert Welwyn Garden City Male Voice Choir (Wales) mannenkoor.
- Zo* — 30 10u30 — 22de zondag door het jaar, voorganger Justin Adriko o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.

SEPTEMBER

- Za* — 5 12u00 — Doop baby Mermans.
- Zo* — 6 10u30 — 23de zondag door het jaar, voorganger Didier Croonenberghs o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.
- Zo* — 13 10u30 — 24de zondag door het jaar, voorganger Anton Milh o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.
- 13u00 — Open Monumentendag.
- Do* — 17 19u30 — Nocturne met lezing door Floris van Alebeek over de 15 mysteriën
in Den Bosch, muziek door Eliot Lawson, viool en Bart Rodyns.
- Zo* — 20 10u30 — 25de zondag door het jaar, voorganger Francis Akkara o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.
- Zo* — 27 10u30 — 26de zondag door het jaar, Dag der Zeelieden,
voorganger Francis Akkara o.p.,
muzikale begeleiding Bart Rodyns.

Paulus

Sint-Pauluskerk Antwerpen

Sint-Paulusstraat 22

2000 Antwerpen

T 0477 97 07 13 (secretariaat)

T 0497 23 83 60 (pastoor)

info@sintpaulusantwerpen.be

www.sintpaulusantwerpen.be

Redactieraad

Guido Meeussen (hoofdredacteur), Armand Storck (eindredacteur), Caroline De Wever (directeur kerk), Kiran Joy (parochie), Joris Reymer en Erwin Vandecauter (grafische vormgeving), Walter Geluyckens (Sint-Paulusvrienden vzw), Inès Ducès (voorzitter Muziekkapel vzw), Leo Van achter (logistiek)

Auteurs

Didier Croonenberghs o.p, Caroline De Wever, Guido Meeussen, Armand Storck, Marc Cautreels, Floris van Alebeek, Leo Vereecken, Gerd Portocarero en Lieve Van Assche.

Vormgeving

We make.

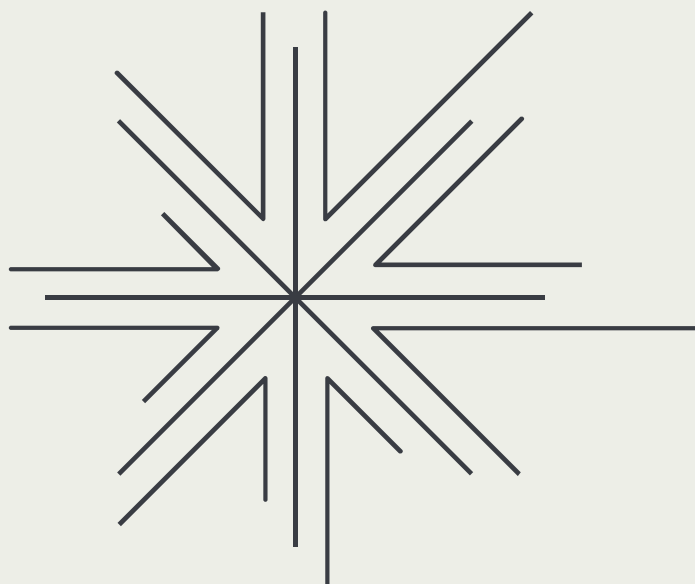
V.U.

Didier Croonenberghs en Paul Bistiaux,
Sint-Pauluskerk,
Sint-Paulusstraat 22, 2000 Antwerpen

Digitaal

www.sintpaulusantwerpen.be

redactie@sintpaulusantwerpen.be

Sint Paulus
Antwerpen